

Дрозд О. Ю.,*доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
професор кафедри поліцейського права
Національної академії внутрішніх справ***Сорока Л.,***доктор юридичних наук, професор,
завідувачка відділення аспірантури і докторантури
Науково-дослідного інституту публічного права*

МІСЦЕ І РОЛЬ АПАРАТУ СУДУ В ОРГАНІЗАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДІЯЛЬНОСТІ СУДУ

Анотація. У статті аналізуються теоретичні доробки вчених та чинне законодавство України, щодо організаційного забезпечення діяльності суду. Аналіз показав, що наукові кола стикаються з теоретичними проблемами у визначенні сутності терміну «апарат суду» через кілька факторів, включаючи відсутність офіційного трактування цього терміну законодавцем. У зв'язку з цим запропоновано, доповнити Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 № 1402-VIII авторським трактуванням цього терміну. Визначено, що апарат являє собою певну організаційну сукупність посад чи/та підрозділів, є самостійним допоміжним органом в певній структурній організації, адже забезпечує виконання певної діяльності – здійснює консультативні або обслуговуючі функції. В свою чергу запропоновано під апаратом суду розуміти складову частину структури судової установи, що складається з посадових осіб чи/та підрозділів, які забезпечують функціонування суду та його роботу щодо відправлення правосуддя, з метою швидкого та ефективного виконання суддями своїх обов'язків. Зроблено висновок, що апарат суду відіграє важливу роль у забезпеченні організаційної роботи суду, так як забезпечує підтримку суддів та інших співробітників суду у виконанні їхніх функцій і завдань, що включають проведення судових засідань, розгляд справ, ведення адміністративної та фінансової діяльності. Апарат суду здійснює ряд функцій, таких як планування та організація роботи суду, забезпечення доступу до правосуддя для громадян, реалізація кадрової політики, забезпечення матеріально-технічної бази суду та інше. Він також забезпечує взаємодію з іншими державними органами, адвокатами, представниками правозахисних організацій та іншими сторонами, що залучені до судового процесу. Отже, апарат суду відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної та безперешкодної роботи суду, забезпеченні доступу до правосуддя та захисту прав громадян.

Ключові слова: апарат суду, організаційне забезпечення, доступ до правосуддя, структура, повноваження, адміністративно-правове регулювання.

Вступ. У науковій літературі апарат суду розглядають як його самостійну складову, що утворюється відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [1, с. 24]. Так, наприклад, колектив авторів навчального посібника за загальною редакцією І. Марочкіна не пропонує визначення поняття «апарат суду», а лише зазначає, що для вивільнення

суддів від виконання завдань, які безпосередньо не пов'язані з відправленням правосуддя, необхідно спрямувати діяльність спеціально уповноважених на те осіб, які будуть виконувати різноманітні функції й у сукупності складатимуть апарат суду [2, с. 58]. У свою чергу під апаратом місцевого загального суду О. Калашник розуміє об'єднання осіб, які працюють у місцевому загальному суді та виконують завдання, спрямовані на створення умов для здійснення правосуддя, а також функціонування місцевого загального суду як органу судової влади [3, с. 274; 4].

Відповідно, у наукових колах виникають теоретичні проблеми з визначенням сутності апарату суду з термінологічної точки зору. Це пояснюється багатьма чинниками, включаючи відсутність офіційного визначення законодавцем. Це зумовлює труднощі ідентифікації його місця і ролі в організаційному забезпеченні діяльності суду. Тобто ця тематика для наукових пошуків є актуальною, а результати її розгляду беззаперечно матимуть вагомий вплив для розвитку наукових знань її об'єктної складової.

Тому **метою статті** є всебічний аналіз наукового та законодавчого розуміння сутності апарату суду з метою визначення його значення у процесі організаційного забезпечення діяльності суду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження структури суду та місце його апарату в цій структурі, поправу зайняло провідне місце серед наукових праць, зокрема таких вчених як М. Вишневського, О. Дудченка, А. Іванчука, О. Калашникова, А. Макровця та багатьох інших. Проте, провідні сучасні науковці не достатньо розкрили специфіку дослідження, яке підлягає аналізу.

Виклад основного матеріалу. Науковці відзначають, що єдиними документами в яких можна зустріти часткове трактування терміну «апарат суду» є Закон України «Про судоустрій і статус суддів», а саме стаття 155 та Типове положення про апарат місцевого, апеляційного судів, який був затверджений наказом Державної судової адміністрації України (ДСАУ) від 8 лютого 2019 року № 131. В них констатується, що апарат суду «здійснює організаційне забезпечення роботи суду» [5; 6]. Додамо, що аналогічні положення містяться й у Положенні про апарат Верховного Суду, структури і штатного розпису апарату Верховного Суду, постановлений від 30 листопада 2017 року

№ 6. Тому логічно, що вчені вбачають «основним завданням апарату суду забезпечення безперебійної роботи судової установи та сприяння суддям у виконанні їх головної функції – відправленні правосуддя, здійснюючи діяльність, яка безпосередньо не стосується відправлення правосуддя» [7, с. 133].

Якщо ми звернемо увагу на інші законодавчі визначення, ми зможемо розглянути інші підходящі терміни для аналізу. Так, в Законі України від 17 березня 2011 року № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» апарат міністерства визначено як організаційно поєднана сукупність структурних підрозділів і посад, що забезпечують діяльність міністра, а також виконання покладених на міністерство завдань [8]. Аналогічне трактування апарату органів виконавчої влади надається й в Указі Президента України від 22 липня 1998 року «Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні». В ньому визначено, що апарат органів виконавчої влади – це організаційно поєднана сукупність структурних підрозділів і посад, які призначені для здійснення консультативних чи обслуговуючих функцій щодо виконання відповідними органами закріплених за ними повноважень (компетенції) [9].

Враховуючи вищезазначене, можна зробити деякі попередні висновки: апарат являє собою певну організаційну сукупність посад чи/та підрозділів, є самостійним допоміжним органом в певній структурній організації, адже забезпечує виконання певної діяльності – здійснює консультативні або обслуговуючі функції.

Ми погоджуємося із пропозиціями про необхідність внесення до Закону України від 2 червня 2016 року №1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення апарату суду, але в авторській інтерпретації: «апарат суду – це складова частина структури судової установи, що складається з посадових осіб чи/та підрозділів, які забезпечують функціонування суду та його роботу щодо відправлення правосуддя, з метою швидкого та ефективного виконання суддями своїх обов’язків».

Необхідно відзначити, що «здійснення організаційного забезпечення роботи суду» потрібно вживати лише стосовно тих посадових осіб/підрозділів, які в законодавстві безпосередньо наділені правом (обов’язком) здійснювати таке забезпечення [10, с. 65]. До особового (персонального) складу апарату суду відносяться державні службовці й інші працівники апарату, а його структура передбачає такі посади: начальники відділів, заступники начальників відділів, завідувачі секторів, провідні консультанти, старші секретарі суду, головні та провідні спеціалісти, секретарі судового засідання, судові розпорядники, а також посади, які віднесено до категорії посад патронатної служби, а саме: прес-секретар, помічники голови суду, помічники заступників голови суду та помічники суддів [11]; наукові консультанти; інші державні службовці; судові розпорядники; діловоди; архіваріуси; друкарки; бібліотекарі, працівники, які виконують функції обслуговування апарату суду [4; 12].

Якщо говорити про підрозділи в апараті суду то до них відноситься канцелярія, яка забезпечує прийняття та реєстрацію документів, що подаються до суду, а також відділи – в апараті місцевого суду, а в апараті апеляційного суду – управління та відділи [6]. Так, відповідно до наказу ДСАУ від 16 лютого 2017 року № 168 «Про упорядкування структури ДСА України, її територіальних управлінь, апаратів апеляційних та місцевих

судів», що в складі ДСАУ, її територіальних управлінь, апаратів апеляційних та місцевих судів можуть утворюватися такі структурні підрозділи: 1) управління (самостійний відділ) – структурний підрозділ одногалузевого або однофункціонального спрямування. До складу управління входять не менш як два відділи з мінімальною чисельністю по 4 одиниці в кожному. Самостійний відділ утворюється з чисельністю не менш як 4 працівники. Управління (самостійний відділ) очолює начальник. Начальник управління, чисельність працівників якого не перевищує 14 одиниць, може мати одного заступника – начальника відділу. У разі коли чисельність працівників управління становить понад 14 одиниць, начальник управління може мати не більше двох заступників, зокрема одного заступника, який не очолює відділ; 2) сектор самостійний – структурний підрозділ, що утворюється для виконання завдань за окремим напрямком діяльності органу, функції якого неможливо поєднати з функціями інших структурних підрозділів з чисельністю не менш як 2 працівники. Сектор очолює завідувач; 3) відділ у складі управління – структурний підрозділ, що утворюється для виконання завдань за одним напрямком (функцією) діяльності органу, з чисельністю не менш як 4 працівники [13].

Аналізуючи завдання, що стоять перед судом, М. Вишневський виділяє такі напрямки діяльності апарату суду та його працівників щодо здійснення належного організаційного забезпечення діяльності суду:

1) загальна організаційна діяльність – полягає у створенні належних умов діяльності суду для ефективного виконання суддями та працівниками апарату суду покладених на них повноважень та посадових обов’язків і пов’язана з виконанням наказів і розпоряджень голови суду та його заступників, наказів і розпоряджень керівника апарату та його заступників, планування роботи суду, забезпеченням виконання планів роботи, організацією прийому громадян та розглядом їх пропозицій, заяв і скарг, розробленням проектів відповідних актів стосовно організаційної та внутрішньої діяльності суду; організацією та проведенням судових засідань, робочих нарад, міжнародних зустрічей, прес-конференцій та інших заходів [14] тощо;

2) документальне та інформаційно-технічне забезпечення: а) здійснює організаційне, інформаційно-довідкове й документальне забезпечення підготовки справ і матеріалів для розгляду суддями, забезпечує ведення журналів (протоколів) судового засідання, фіксування судового процесу (судових засідань) технічними засобами, проведення відеоконференцій, забезпечує надсилання адресатам в установленому порядку копій судових рішень, а також судових повідомлень, повісток і викликів, організовує та забезпечує ведення діловодства в суді, забезпечує підготовку й складання документів відповідно до інструкції з діловодства в суді, інших актів законодавства України [14]; б) забезпечує впровадження передових технологій оброблення документів, ознайомлення суддів і працівників суду з новелами законодавства та їх тиражування; в) реалізовує практичне впровадження в діяльність суду новітнього програмного забезпечення, нових функціоналів Автоматичної системи документообігу суду та Єдиної інформаційної телекомунікаційної системи. Забезпечує навчання серед працівників суду щодо впровадження в практичну діяльність підсистеми «Електронний суд»;

3) кадрове забезпечення: забезпечує роботу з кадрами апарату суду та ведення кадрового діловодства суду; забезпечує реалізацію державної політики у сфері державної служби

з питань управління персоналом суду; здійснює добір персоналу суду; забезпечує організацію заходів з підвищення рівня професійної компетентності персоналу суду; здійснює документальне оформлення вступу на державну службу, її проходження та припинення; здійснює аналітично-консультативне забезпечення роботи керівника державної служби в суді з питань управління персоналом і вносить йому відповідні пропозиції щодо вдосконалення роботи з персоналом суду [14];

4) матеріально-технічне забезпечення, що полягає в забезпеченні у взаємодії з Державною судовою адміністрацією України та територіальними управліннями Державної судової адміністрації України суддів та працівників апарату суду потрібними технічними засобами, комп'ютерною та іншою оргтехнікою [14], а також канцелярськими товарами й іншими матеріальними засобами, засобами поштового та телекомунікаційного зв'язку, здійснення господарського обслуговування адміністративної будівлі суду та прилеглої території, а також охорони приміщення суду та забезпечення засобами для здійснення пропускового режиму та охорони суду;

5) інформаційне забезпечення, що полягає у належному та всебічному висвітленні роботи суду в засобах масової інформації, доведення до відома громадян основних показників роботи суду, прозорого висвітлення резонансних справ і здійснення просвітницької роботи серед молоді, що покладена на прес-службу суду [4].

На нашу думку, сформовані ним положення є цілком логічними та такими, що не потребують додаткових обґрунтувань. Однак вони не повною мірою враховують, що досить новим напрямком діяльності апарату суду є забезпечення цифровізації судової влади. У контексті цифровізації, використовуються сучасні інформаційні технології для покращення якості судового процесу та ефективності роботи. Наприклад, впровадження цифрових технологій може допомогти зменшити час, необхідний для розгляду справ та забезпечити доступ до судової інформації для широкої громадськості. Тобто більш логічно окремим напрямком діяльності апарату суду та його працівників щодо здійснення належного організаційного забезпечення діяльності суду вбачати впровадження та оптимізацію використання цифрових технологій.

Так, наприклад, в грудні 2021 року відбулося 37-ме пленарне засідання Європейської комісії з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕЈ), на якому продемонстровано єдність в питанні необхідності подальшої розробки інструментів у сфері цифровізації правосуддя. Зокрема, на цьому засіданні прийнято План дій СЕРЕЈ на 2022 – 2025 роки: цифровізація для кращого правосуддя, покликаний узгодити ефективне застосування новітніх технологій з дотриманням основоположних прав людини. Документ визначає основний орієнтир роботи СЕРЕЈ – завжди ставити користувача в центр проблеми, навіть у цифровому середовищі, надаючи такій особі ефективні та якісні державні послуги у сфері правосуддя. Завдання СЕРЕЈ на наступні чотири роки – працювати над тим, щоб правосуддя залишалось прозорим, гуманним, об'єднуючим, орієнтованим на людину, а також доступним для користувачів в умовах стрімкого розвитку новітніх технологій. Також учасники затвердили Керівні принципи SATURN з судового тайм-менеджменту (4-ту редакцію), зокрема, доповнивши їх блоком про працівників апарату суду, адвокатів, судових експертів і судових виконавців, та Програму діяльності СЕРЕЈ на 2022 – 2023 роки. Захід

завершився урочистою церемонією нагородження премією «Кришталеві ваги правосуддя». Київський районний суд міста Одеси з проєктом «Створення та розвиток Громадського центру правосуддя Одеської області» став одним із призерів конкурсу [15].

Таким чином, зміст діяльності апарату суду полягає в тому, що він забезпечує інформаційно-консультативну, методологічно-організаційну, матеріально-фінансову, кадрову, технічну допомогу яка об'єктивована у формі виконання державними службовцями та працівниками патронатної служби судової установи своїх обов'язків з метою забезпечення ефективного функціонування відповідного суду, виконання основних завдань судочинства та надання адміністративно-судових послуг [4].

Висновки. Апарат суду відіграє важливу роль у забезпеченні організаційної роботи суду. Він забезпечує підтримку суддів та інших співробітників суду у виконанні їхніх функцій і завдань, що включають проведення судових засідань, розгляд справ, ведення адміністративної та фінансової діяльності. Апарат суду здійснює ряд функцій, таких як планування та організація роботи суду, забезпечення доступу до правосуддя для громадян, реалізація кадрової політики, забезпечення матеріально-технічної бази суду та інше. Він також забезпечує взаємодію з іншими державними органами, адвокатами, представниками правозахисних організацій та іншими сторонами, що залучені до судового процесу. Отже, апарат суду відіграє важливу роль у забезпеченні ефективної та безперешкодної роботи суду, забезпеченні доступу до правосуддя та захисту прав громадян.

Література:

1. Сердюк В.В. Функціонування апарату вищих судових органів у контексті судової реформи. *Вісник Академії адвокатури України*, 2010. Вип. 3. С. 20-26.
2. Марочкін І. Є. Організація роботи суду. *Право*, 2012. 256 с.
3. Калашник О. Проблеми вдосконалення правового регулювання діяльності апарату місцевого загального суду. *Юридичний вісник*, 2014. № 4. С. 374-378.
4. Вишневський М. В. Адміністративно-правове регулювання діяльності апарату суду в Україні: дисер. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 219 с.
5. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
6. Про затвердження Типового положення про апарат суду: наказ Державної судової адміністрації України від 08.02.2019 р. № 131. *Ligazakon*. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/SA19031>
7. Шпенова П. Ю. Завдання та функції апарату суду, їх значення в організаційному забезпеченні судової діяльності. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*, 2016. № 5. С. 132-140.
8. Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17.03.2011 р. № 3166-VI. *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17?find=1&text=%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82#w1_17
9. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22.07.1998 р. № 810/98 *Верховна Рада України офіційний сайт*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98/ed20060528/find?text=%C0%EF%E0%F0%E0%F2+%EE%F0%E3%E0%ED%B3%E2+%E2%E8%EA%EE%ED%E0%E2%F7%EE%BF+%E2%EB%E0%E4%E8#Text>
10. Приймаченко Д., Ігонін Р. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та

«судове управління». *Слово Національної школи суддів України?* 2013. № 1. С. 57-66.

11. Структура суду. Апеляційний суд міста Києва, 2018. URL: https://kia.court.gov.ua/sud2690/sud_1/misia_sudu/
12. Судуострій України. За заг. ред. М. А. Погорецького, О. Г. Яновської. Юрінком Інтер, 2014. 344 с. URL: https://pidru4niki.com/78416/pravo/aparat_sudu_zavdannya_sklad
13. Про упорядкування структури ДСА України, її територіальних управлінь, апаратів апеляційних та місцевих судів: Наказ ДСА України від 16.02.2017 р. № 168. *Судова влада України офіційний сайт*, 2017. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/file/DSA/DSA_2017_all_docs/FEBRUARY_17/N_168.pdf
14. Типове Положення про апарат місцевого, апеляційного судів. *Судова влада України офіційний сайт*, 2019 URL: <https://court.gov.ua/userfiles/tipove-polozh-pro-aparat.pdf>
15. СЕРЕЖ прийнято низку нових документів у сфері цифровізації правосуддя. *Судова влада України офіційний сайт*, 2021. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1231701/>

Drozd O., Soroka L. Place and role of the apparatus of the court in organizational support of court activities

Summary. The article analyzes the theoretical developments of scientists and the current legislation of Ukraine regarding the organizational support of court activities. The analysis showed that academic circles face theoretical problems in defining the essence of the term "judicial apparatus" due to several factors, including the lack of official interpretation of this term by the legislator. In this regard, it is proposed to supplement the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status

of Judges" dated June 2, 2016 No. 1402-VIII with the author's interpretation of this term. It was determined that the apparatus represents a certain organizational set of positions and/or divisions, is an independent auxiliary body in a certain structural organization, because it ensures the performance of certain activities – performs advisory or service functions. In turn, it is suggested that the apparatus of the court should be understood as a constituent part of the structure of the judicial institution, which consists of officials and/or units that ensure the functioning of the court and its work in the administration of justice, with the aim of fast and effective performance of their duties by judges. It was concluded that the court apparatus plays an important role in ensuring the organizational work of the court, as it provides support for judges and other court employees in the performance of their functions and tasks, which include holding court sessions, handling cases, conducting administrative and financial activities. The court apparatus performs a number of functions, such as planning and organizing the work of the court, ensuring access to justice for citizens, implementing personnel policy, ensuring the material and technical base of the court, and others. It also provides interaction with other government bodies, lawyers, representatives of human rights organizations and other parties involved in the legal process. Therefore, the court apparatus plays an important role in ensuring the effective and smooth operation of the court, ensuring access to justice and protecting the rights of citizens.

Key words: court apparatus, organizational support, access to justice, structure, powers, administrative and legal regulation.